

Анатолій Гнатюк у виставі «Шельменко-денщик».

Ще, думаю, однією перевагою вистави є сонячність і позитив, з якими грають її актори. Той самий Толя Гнатюк, який у постановці і співає, і танцює, і є її своєрідним двигуном. Своєю харизмою він притягує публіку.

– *Анатолій грає Шельменка усі 23 роки. Хто ще з першого складу залишився у виставі?*

– Ще Володимир Коляда залишився на ролі Шпака. А Валя Ілляшенко, яка сьогодні грає дружину Шпака – Фенну Степанівну, колись грала Мотрю. Володимир Ніколаєнко теж колись був у першому складі і грав жениха Лопуцьковського. Нині ж він виконує роль дядечка Опецьковського. Світлана Прус раніше грала Евжені, а тепер – Фенну Степанівну. Скворцова колись виконував Олексій Паламаренко. Сьогодні він на ролі Шпака. Тобто, як бачите, з вистави ніхто не хоче йти (*усміхається*).

– *А ще багато молоді було введено: Олександр Рудинський, Христина Федора, Марина Кошкіна, Роман Воронін, Дар'я Легейда...*

– Це вже третє оновлення акторського складу. Щодо сьогоднішньої молоді в театрі, не можу говорити про все покоління. Але є талановиті. Це швидше одиниці, але яскраві і самобутні. Коли прийшов Данченко до керівництва театром, він омолоджував труп, й у нього вдало з цим склалося. З'явилося ціле молоде покоління акторів, до якого входили Наталя Сумська, Анатолій Хостікоєв, Людмила Смородіна, Богдан Бенюк, Поліна Лазова... Керував театром він більше 20 років, і вдруге так вдало омолодити труп уже не вдалося. Але іншим керівникам взагалі це не вдається. Адже одне діло зібрати талановиту молодь, а друге діло – розставити їх по місцях, тобто якісно задіяти у репертуарі. Це як з футбольною командою: можна зібрати кращих гравців, але команди з них не вийде.

– *Дякую вам за розмову, пане Петре. Бажаю, щоб театр не припиняв свою роботу у цей складний час і своїми виставами підтримував людей, вселяв віру у перемогу.*

Ростислав Держипільський: «У нас є те, чого немає в Європі, світі...»

Запитувала Лариса Брюховецька

Режисер Ростислав Держипільський.

– *Мені пощастило побачити чотири вистави Івано-Франківського національного академічного драматичного театру ім. І. Франка – «Солодку Дарусю», «Націю», «Три сестри», «Гуцулку Ксеню». Це, звісно, замало, щоб пізнати театр, і водночас достатньо, щоб мати про нього уявлення. Вразили перші три – я побачила театр цілісний, динамічний і, чого там – один із найцікавіших в Україні. Йі це результат вашої роботи...*

– Я прийшов у театр актором 1998 року – 24 роки тому. Потім була пауза – три роки я працював у Києві, в театрі Дмитра Богомазова «Вільна сцена». 2003 року приїхав

до Івано-Франківська і вже не повернувся до Києва. Тож разом виходить близько двадцяти. Але на різних посадах: актор, режисер, директор-художній керівник.

– *Що вас поманило знову до Франківська – бажання самореалізації?*

– Скажу чесно, не буду придумувати ніяких високих речей, хоча вірю в долю. Не збирався залишатися – поїхав додому на Великодні свята і залишився, бо я одружився. Напевно, інтуїція мені підказала. Того ж року набрав акторський курс в Інституті мистецтв у Прикарпатському університеті. Так почався новий виток у моїй творчій долі.

– *Ви набирали акторів як майбутню трупну театру?*

– Я не думав про трупу: я повернувся актором у театр. Але до того мав студії в театральних школах в Івано-Франківську; в Києві вів дитячі театральні гуртки. Але відбувалося дуже швидке накопичення знань. У першу чергу дар Божий – Богдан Козак і Любов Яківна Каганова – мої педагоги у Львові, я їм дуже вдячний, вони дали мені ремесло. Це така потужна школа, якої вистачає і на акторство, і на режисуру, і на менеджерство, а головне – це школа людяності. Я і своїм студентам кажу: не знаю, чи зроблю з вас хороших акторів, але що хороших людей – це точно. А другий мій університет – це три роки в Богомазова, одного з найкращих сьогодні режисерів. І це зовсім інші підходи. Те, як Дмитро Михайлович працював з нами, – це було, власне, дослідження театру. Не експлуатація, як це ми часто робимо, коли театр стає конвеєром, виробництвом, бо так є. Він міг собі дозволити працювати над голосом, над тілом, над побудовою образів. Школа Козака – курбасівська, бо він був учнем Бориса Тягна, а той – учень Леся Курбаса. Отже, школа курбасівська і те, що робив Богомазов, дало результат, і я зміг скомбінувати й витворити свою школу. І третім своїм козирем я вважаю те, що коли я набрав курс, то запросив Наталю Половинку – і це сильно вплинуло на мене в баченні театру, і на моїх учнів, і на театр. Напевно, завдяки цьому симбіозу і вдалося створити свій театр на даному етапі.

– *Пісня – одна з важливих і впливових дійових осіб ваших вистав. Вона дозволяє виставі укорінитися в національному ґрунті.*

– Наталя Половинка – співачка і дослідниця духовних пісень – принесла в Україну ірмос, майже забуті народні автентичні пісні. Й цим скарбом вона ділиться з нами, вона з нами працювала. Коли прочитав «Солодку Дарусю», я не міг уявити, як це інсценізувати, як вибудувати внутрішній світ, яким живе Даруся, – її нерозуміння, подив, кохання. Пісня допомогла створити космос Дарусі.

– *Ви дивитесь чимало вистав, знаєте український театр, як би визначили місце, що його займає ваш театр в загальному контексті українського?*

– Це, здається, Наталя казала: порівняння ріже енергію. Коли берешся себе з кимось порівнювати, ти марно витрачаєш свою енергію. Замість того, щоб творити своє і йти вперед. Але звичайно, з 2008 року, коли я став директором, уже минуло чимало часу, утворився міцний кістяк. І в нас – одна з найсильніших труп в Україні, а підтвердженням є те, що наші актори знімаються багато в кіно в головних ролях. Це мої учні. Тому ми є одним із найсиль-

ніших театрів в Україні. Чим ще він вирізняється? Не хочу казати патріотизмом, адже ми не обмежуємося тільки вітчизняними творами, ні, в нас є і Шекспір, і був Чехов – чимало інших чудових авторів світової драматургії. Але ми вирізняємося безпрецедентною любов'ю, скажімо так, до своєї землі.

– *Значить, у вас працюють однодумці?*

– Саме так. Це дуже важливо. А через це – любов до свого театру. І що ще я завжди кажу: нам не потрібно тупо мавпувати європейський театр, мовляв, там усе найкраще і ми, як мавпи, маємо то повторювати. Як казав Шевченко: «І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь». Ми є унікальна нація зі своїм унікальним психотипом та інтелектом, духовністю й емоційністю, зрештою, красою. У нас є те, чого немає в Європі, світі, і ми можемо їм це показати. Бо ми не втратили свого обличчя. Але нам треба вміти триматися форми, чим займався Курбас. Ми трошки розхристані, перебуваємо в хаосі. Тому нам треба вчитися організувати себе і створювати класну форму подачі.

Чому нині нами захоплюється весь світ? Нашою мужністю, героїзмом, розумом і так далі? Бо ми унікальні, як і кожна нація. Тим і відрізняється наш франківський театр за кордоном, що не мавпуємо тільки для злоби дня чи для галочки. Ні, ми намагаємося пропагувати своє за рахунок сучасних виражальних засобів.

– *За це вас і шанують. «Бій за Україну» ви назвали перформативно-театральною містерією. Чому визначили саме такий жанр?*

– Перформативною вона була на прем'єрі, яку ми зіграли на горі Піп Іван у День незалежності України. Ми піднімалися пішки на гору, а техніку везли на машинах. Це є спільний проект нашого театру і Національного президентського оркестру. В оригіналі це дуже круте дійство, в якому задіяно 50–60 музикантів Національного оркестру, колектив нашого театру, хор «Феліціо» з Надвірної, сестри Тельнюк.

Воно складається з трьох блоків: у першому – духовна світова й українська музика; у другому, оскільки через війну ми не відсвяткували і не віддали належну шану Шевченкові, то звучать його твори, зокрема шматки з «Великого Льоху», а також уривок з нашої вистави «Вона – земля» за Стефаніком, у третьому – українські патріотичні пісні – Січових стрільців, Української повстанської армії і сучасні. Все співається наживо. Ведучим дійства є наш актор Олексій Гнатковський, але в нього виходить не звичайне модерування, а певна академія з чіткими меседжами для наших громадян про нашу історію, стосунки з росією – країною зла, про мову та її збереження і так далі. Зупиняємося на історичних прогалинах і намагаємося їх заповнити, розповідаємо про вкрадені росією українські пісні. Тому проект вийшов просвітницьким, на мою думку. Переконали, що театр має чітко реагувати на ті процеси, які відбуваються у суспільстві, більше того – йти попереду них. Бо мистецтво, і театр в тому числі, – це категорія не завжди раціональна; це містичні, інколи незрозумілі і навіть пророчі речі. Адже поети і прозаїки часто пишуть про ті речі, які потім збуваються. Театр – це ро-

бота різних світів, енергій. Часом митець сам не розуміє, чому він створив те чи інше, але воно обов'язково стає зрозумілим потім. Вважаю, що величезна і найголовніша місія театру – це просвітництво. І це прекрасно розуміли у всі часи справжні патріоти. Скільки підвалин для українського театру заклав лише один Лесь Курбас! Це ж на сто років наперед! І він розумів, що освічена нація сильніша і її важче знищити. Так само прекрасно це розуміли наші вороги, знищуючи нашу культуру, мову, митців.

– *Ваша івано-франківська аудиторія, очевидно, знає і мову, й історію, і культуру. А от східна частина країни і південь цього просвітництва потребує. Чи не думали туди поїхати? Або транслювати по телебаченню цю виставу?*

– Щодо нашої аудиторії, то навіть почути зі сцени і впевнитися в тому, у що ти віриш, це теж дає силу. А ще є багато людей, які до нас переїхали. Нині Івано-Франківськ збільшився на 140 тисяч. До того мешкало 240–250 тисяч. Особливо наша підтримка потрібна сьогодні для молоді, яка мало знає нашу історію. От зовсім недавно моя донька, яка бачила «Бій за Україну», спілкувалася з хлопцем із Харкова і питала його, чому він говорить російською і продовжує слухати російську музику. Він відповів, що це йому подобається, що це його свобода, і ніхто не може заборонити бути у цьому вільним. А вона йому: «Ти що, не розумієш, що тебе штучно таким зробили, скільки було усіяких указів, щоб заборонити українську!»

Молодь не знає історії. Я вчився в театральному і добре пам'ятаю, як з історії театру ми проходили період, коли заборонялося ставити вистави українською мовою. А ще був указ про заборону хрестити дітей українськими іменами! Окрім того, я ще історик, бо закінчив історичний факультет. Знання історії дає правильне розуміння сьогодення. Коли тобі відкривають правдиву історію, що тої росії ніколи не існувало, як Меншиков знищив Батурин... Треба, щоб не тільки ми знали, а й наші діти. Тоді вони вибиратимуть правильну «свободу».

– *Як це зробити?*

– Зрозуміло, що це потрібно робити на державному рівні. З нашим проектом ми об'їхали кілька безпечних міст. Були 14 серпня в Тернополі – там була професорка-шекспірознавець із Запоріжжя Наталя Торкут. Вона тимчасово переїхала з родиною в Тернопіль. Вистава її сильно вразила, і вона сказала, що її треба показувати на сході, бо в неї є колеги-викладачі, які досі перебувають під сумнівами. Люди були виховані на російській пропаганді. Ми – жертви цього режиму. І я в тому числі.

А на горі Піп Іван були викладачі з Канади, яких дійство вразило не менше. Треба думати, як його поширювати, аби більше людей могли побачити і почути нас. Під час вистави люди плачуть. На повстанських піснях, на ірмосах... Мистецтво, театр, музика справді мають чудодійну силу, воно може проникати в душу і в підсвідомість, і робити там революцію. Українізувати у тому числі. Або жити у душах ті зерна українства, які не мали сили чи змоги зійти. Здавалося б, це за характером просто концерт, а люди плачуть, і відбувається катарсис.

– *Ви були на шекспірівському фестивалі у Польщі, але свої вистави не показували. Хоча у вас є «Гамлет», «Ромео і Джульєтта»...*

– А ще «Дванадцята ніч, або Що захочете», яку ми ставили з воїнами-атовцями і волонтерами. Це була вистава, ніби їхня терапія, після 2014 року. Вони вивчали майстерність актора, а також англійську мову, якою потім грали. Постановка стала лауреатом Фестивалю-премії «ГРА» 2020 року в номінації «Краща експериментально-пошукова вистава». А в Гданську на Шекспірівському фестивалі ми були з «Гамлетом». Здружилися. І, власне, до ковіду я хотів створити такий фестиваль в Україні, в нашому Івано-Франківську. Коли мене запитували: до чого Шекспір в Івано-Франківську? (Сміється) Ну, по-перше, я страшенно люблю Шекспіра. Він реально крутий драматург, багатогранний, сильний, інтелектуальний, філософський. Фестиваль розширював би наш кругозір, робив нас об'ємнішими. І навіть тоді на своє можна подивитися під іншим кутом зору. Ставлячи Шекспіра, а потім Матіос, я відчуваю певний баланс. Тому я вже почав цей процес створення фестивалю. Є спеціальна шекспірівська мережа, до якої треба приєднатися. Бо це потужний банк даних найкращих зразків Шекспіра у світі. Ми почали цей процес. Моя мрія – створити не просто театральний шекспірівський фестиваль, а мультидисциплінарний. Ми маємо досвід створення схожого фестивалю «Porto Franko». А тут, власне, був би Шекспірівський фестиваль, на якому були б представлені і театр, і кіно, і музика, і живопис, і перформативне мистецтво. Бо Шекспіра багато у різних видах мистецтва. Думаю, все у нас з цим ще попереду. Нас поляки запросили на дискусійну панель «Театр в умовах війни», і я доповідав, як нині живе театр в Україні. Те, що ми зараз переживаємо, – і страшно, і незрозуміло. Мета моєї зустрічі – поновити контакти. І ми будемо пробувати ще раз взятися за фестиваль. Спершу візьмемо Шекспіра, а потім будемо його поєднувати з нашими геніями: Стефаніком, Шевченком, який є неймовірно глибою, Франком, нашим патроном, Лесею Українкою, сучасними авторами. І таким чином світові подавати нашу культуру, мистецтво, яке є, не перестаю повторювати, геніальне, круте, талановите.

– *Читала, що у виставах за Шекспіром ви берете героїв з однієї вистави й переносите в іншу. Яка мотивація цієї комбінації?*

– У мене завжди є мета і задача, я знаю, про що хочу сказати тією чи іншою виставою, і не соромлюся взяти з іншого твору те, що пасує сюди. У «Гамлета» я вставив трьох відьом з «Макбета». І граємо ми його у підвалі, такому апокаліптичному просторі, який ми відкрили спеціально для цієї вистави. Ця сцена, власне, стала основною під час війни. Нашим укриттям. Так Шекспір нас врятував і допоміг не припиняти свою діяльність. Взагалі, легенди кажуть, що наш театр був побудований на цвинтарі. Поруч була кірха німецька, і навколо неї, очевидно, ховали людей. Хтось каже: недобре, що ми побудовані на кістках, а інші переконують: не факт, що там був цвинтар. На певному етапі я збагнув, що енергія йде з одного джерела. І залежно від того, куди ти її направиш – в добро чи зло – виникнуть різні речі. Бо і добро сильне, і зло сильне. Але йде

воно з одного джерела. А далі – вибір людини – куди ти даватимеш свій дар Божий. Тому цей мінус треба перетворити на плюс. Тому, коли ми зайшли в підвал – плити, машинерія, ми побачили ніби усипальницю королів. До своїх вистав я сам роблю інсценізації. А чим, власне, займається театр: він бере долі людей з минулого і оживляє їх, показує глядачеві – і дає нове життя. Тому наше місце ми перетворили з мінуса на плюс. Так і була створена концепція, що через багато років королі прокидаються і мають шанс не піти тим шляхом, де починаються вбивства. І знову потім чекатимуть наступного разу, аби щось змінити. Бо винні всі. Все це під геніальну музику Іллі Разумейка і Романа Григоріва.

– У вас є вистава «Навернений зрішник» за Франком. Що можете розповісти про це прочитання і появу у вашому репертуарі цього твору?

– Поставив її молодий режисер Назар Панів, родом з Борислава. Він не раз приходив з ідеєю цієї постановки, але я не дуже люблю матеріали, де українців показують в поганому світлі, тому відмовляв. Бо і так віками спотворювали наш образ... Та коли він ще раз приніс цей твір, пояснив, що це буде як сон. І я повівся на це, подумавши, що його це болить, що це пов'язано з його предками. Адже там була тоді страшна трагедія, як за рік добрі газди ставали злидарями... А сусіди поруч багатіли, і газди не розуміли, чому. Ми як нація маємо знати і свої мінуси, те, чого нам не вистачає і що треба надолужувати. У цій виставі ми і говоримо про те, що треба бути освіченим, мати знання, щоб нас не ошукували в майбутньому, а ми не повторювали помилок. Адже ми багата країна, яка годує Європу, як виявилось під час цієї війни.

– Ще у вас в репертуарі є Еріх Марія Ремарк.

– Так. Його поставив Олексій Гнатковський. Він – актор, але не раз був у мене асистентом режисера. Це його перша самостійна повноцінна режисерська робота. Він давно про це мріяв і хотів. Сам зробив інсценізацію. І так поставив, що вона не про минуле, а про сьогоденні наші проблеми. Геніальний Ремарк і та філософія, яка закладена в його творах: для чого війна, і чому раптом одна держава йде на іншу? Це ж люди, а не держави. Про людину, яка потрапляє у жорна цих світових катаклізмів. Ще вистава цінна тим, що задіяні лише хлопці-актори. Вона з потужною чоловічою енергією. З'явилася ще в 2016 році.

– Ви анонсували нові постановки, серед яких «Лісова пісня» і «Сватання на Гончарівці». Це будуть вистави для широкого глядача чи експерименти?

– Нас так скептично виховували щодо української класики, що вона не така глибока, шароварна і так далі. Довгий час і я так до неї ставився. А зараз ніби полуда з очей впа-

Сцена з вистави «Гуцульське вісіле». Режисер Ростислав Держипільський. Івано-Франківський національний драматичний театр ім. І. Франка.

ла: нас зомбували російською літературою і драматургією, що ніби вона єдина правильна, а ми третьосортні. Нам це довго втюхували в мізки. Навіть мені, хлопцю з гір, втюхували, що Достоевський улюблений автор, а без Чехова взагалі нікуди... Я так і студентів вчив: якщо ти не читав Толстого «Анну Кареніну», то просто такий-сякий... Так нас виховали. Тому, можливо, у мене зараз відбувається це внутрішнє надолуження. Треба брати українське, бо воно наше. Треба його читати, вчитуватися, переосмислювати і ставити. Тому Олексій на великій сцені ставитиме «Сватання на Гончарівці» з сучасним баченням та іншими прийомами. Я ставитиму Лесю Українку, і вона буде більш експериментальною, у підвальному приміщенні. Не хочу наперед розказувати концепцію. Називатися буде «Лісова пісня на полі крові». Буде поєднання двох творів: «Лісової пісні» й історії про Юду. Вистава – про велику любов у «Лісовій пісні», і та, і та божественна, яка інколи людині дається, а вона не може її збагнути, не може чомусь прийняти. Один актор гратиме і Лукаша, і Юду.

– Хто для вас є найбільшим акторським авторитетом у театрі і так само в кіно?

– У кіно – Іван Миколайчук. Він для мене вершина у всьому. Й акторської майстерності, і зовнішньої краси, і патріотизму, і любові до землі. Для мене в ньому зійшлося все. З шкільного віку він був моїм кумиром. З театром визначитися складніше, бо я живу в його світі. Прізвиська не називатиму. Точно можу сказати, що у нас багато хороших акторів і старшого, і середнього, і молодого покоління. Неймовірно тішуся, коли бачу, як народжуються молоді зірки. Хороші актори є і в нашому театрі, і в інших українських театрах. Акторська школа у нас є, і вона потужна. Тому переконаний: у нас круте майбутнє.

29 серпня 2022, Київ